

Приклич мене до цієї брами

Сергій Жадан

Джерело: [Блог Сергія Жадана](#)

Другого березня, на сьомий день війни, зателефонував Коля і попросив вивезти труп.

Артем не здивувався, але уточнив – чий саме?

— Мамина сусідка, — пояснив Коля. — Сьомий день із квартири не виходить. До них у під'їзд поруч прилетіло, у будинку майже нікого не залишилось. Мужик один на першому поверсі, за котами доглядає, ну і ось сусідка, бабуса. Я мужику дзвонив, він говорить – вона сьомий день не виходить, не відчиняє, не чути її. А там стріляють, поліція туди не поїде. Треба вивезти, бо скоро потеплішає, запах піде.

— А якщо вона ще жива? — поцікавився Артем.

— Тим більше — треба вивезти.

Коля першого дня, щойно місто почали обстрілювати, поїхав кудись разом із мамою. Де вони жили – нікому не говорив. Але всім телефонував і давав завдання. Кудись з'їздити, когось знайти, комусь щось привезти. Сам повертатись не хотів – мама не відпускала. Мамі хотілося за це подякувати.

Був вечір. Артем зателефонував Дохлому, напарнику, з яким уже тиждень займались евакуацією, забираючи людей із обложеного міста.

— Потрібно завтра бабусю вивезти, — сказав.

— Речей багато? — поцікавився Дохлий.

— Навряд чи.

— Ходяча? — не заспокоювався Дохлий.

— Не факт.

— Переломів немає?

— Ти на ній одружуватись збираєшся? — не витримав Артем.

Спати ліг на підлозі. Чомусь була ілюзія, що на підлозі безпечніше. Вгорі темніли вікна. І у всьому будинку теж темніли. Світла в місті ввечері ніхто не вмикав. Здавалось, що він спить у трюмі корабля, команда якого тиждень тому зійшла на берег і не повернулась. Цілий тиждень місто лежало, мов тварина з перебитим хребтом – і допомогти хочеться, і підійти страшно. Цілий тиждень із міста вибиралися мешканці. Людей на вулицях залишилося мало, вулиці раптом виявилися великими, порожніми і ніжними. Наче після погрому.

Спав погано, снів не бачив, коли прокинувся – навіть зрадив. О восьмій зателефонував Дохлий, сказав, що стоїть під домом. Артем вийшов із під'їзду, роззирнувся безлюдною вулицею. Сів у мікроавтобус, привітався, поїхали. Доки їхали — переповідали один одному новини. Добрих новин не було, тому швидко замовкли. Проїхали порожнім центром, на перехрестях зауважили пару машин із військовими, перескочили через міст, перетнули проспект, заїхали в заплутаний приватний сектор,

петляли вулицями в бік окружної. Зрештою, зупинились. Далі, за білою стіною панельників лежало поле. Ліворуч, за парканами і тополями червоно темніли кілька хрущовок. Одна з них була їхньою.

Об'їхали яму, повільно прокотилися провулком, засипаним битою цеглою, оминули пограбований кіоск, під'їхали до першої хрущовки.

— Який це номер? — запитав Артем, скоріше сам себе.

— Бог його знає.

— Треба в когось запитати.

— В кого?

Вийшли, стали під під'їздом, прислухалися. У під'їзді було так тихо, ніби їх звідти теж хтось підслуховував. Заходити всередину не хотілось. На вулиці теж було тихо, зранку не стріляли.

— Дивись, — кивнув Дохлий.

Віддалік, з іншого боку будинку стояв чоловік. Років за сорок. У спортивній куртці, лижній шапочці, окулярах. Стояв, дивився, мовчав. Поруч, під деревом, сидів пес, вівчарка.

— Це п'ятий? — крикнув йому Артем.

Чоловік промовчав.

— Що він мовчить? — тихо спитав Артем у Дохлого.

— Боїться.

— Кого?

— Мене, — прояснив Дохлий і рушив уперед.

Артем пішов за ним.

Підійшли до чоловіка. Той далі мовчав. Ховав руки до кишень куртки, дивився вбік. Погляд у нього був невидючий, так ніби він нічого не бачив, або ж бачив, просто побачене йому не подобалося. Пес дивився на всіх трьох із бридливістю.

— Тут живеш? — спитав Дохлий.

Чоловік кивнув і поправив окуляри.

— П'ятий номер — цей?

Чоловік знову кивнув.

— А чого мовчав? — почав заводитись Дохлий.

— Ви тут живете? — запитав Артем.

— Так, у цьому під'їзді. — Чоловік, виявляється, міг говорити.

— Колю знаєте?

— Знаю, — погодився чоловік. — Я тут і народився, в цьому під'їзді. І повернувся сюди, після розлучення. Сам живу тепер.

— Це добре, — відповів Артем. — У сенсі — добре, що Колю знаєте. Він просив бабусю провідати. У цьому під'їзді. Каже, не виходить останні дні. Знаєте її?

— Знаю.

— Не виходить? — перепитав Дохлий.

— Не виходить, — не заперечував чоловік.

— Показуйте, — коротко сказав Артем і пропустив чоловіка вперед.

У під'їзді було вогко і порожньо, як у сільському магазині. Між поверхами, на кожному прольоті стояли старі стільці.

— Бабуся відпочиває? — запитав Артем чоловіка.

— Так. Вона щодня виходила. Я допомагав, коли міг. У мене загалом часу майже немає. Робота.

Всі промовчали. Підійнялись на п'ятий. Двері були оббиті брунатним дерматином. Дерматин був весь у порізах, ніби хтось довго шматував його кухонним ножом. Подзвонили у двері. Потім довго стукали. Прислуховувались до тиші. Треба було так чи інакше ламати двері.

— У неї хтось є? — запитав Артем. — Діти, внуки?

— Внук є, — відповів чоловік. — В Росії.

— Ламай. — Артем відступився, пропускаючи Дохлого.

Дохлий увалив ногою, двері вилетіли. Зайшли всередину, стали в передпокої. Артем зрозумів, що всі троє підсвідомо ловлять запах. Пахло книжками. Старими книжками. А старі книжки пахнуть не краще за старих людей. Особливо нечитані. Пахнуть бідністю і недолюбленістю. Пройшли у кімнату. Побачили канапу, накриту пледом, чорний мертвий телевізор і шафи з літературою.

— Бібліотекаркою була? — запитав Дохлий.

— Вчителькою, — поправив чоловік. — Багато читала. Я теж люблю читати.

— Молодець, — сказав на це Дохлий і пішов до меншої кімнати.

Бабуся лежала на своєму ліжку. Одягнена була в теплий спортивний костюм, шерстяні шкарпетки. Поперек було перев'язано хусткою. Перед смертю, мабуть, їй було холодно. Риси обличчя мала загострені, ніби промальовані олівцем, пройма відкритого рота темніла, мов підведена вугіллям на сірому папері. Гребінь випав із сивого волосся, лежав на подушці. Руки спокійно простяглися вздовж тіла. Загалом вигляд мала спокійний. Так, ніби замерзла, заспокоїлась і померла.

Артем подумав, що в помешканнях, де лежать померлі, завжди всім вистачає місця, завжди просторо. Можливо тому, що ніхто не метушиться, не шаліє, не живе нормальним життям, у якому завжди більше місця сум'яттю, аніж логіці. Ще згадав, як померла його мама — ще зовсім молода, але печальна і приречена. І як його, першокласника, забрали з уроків. Була рання осінь, жінки вели його вулицею за руки, і показово плакали. А він найбільше хотів вивільнитись, аби його не вели за руку як маленького. І маму йому показували як маленькому: мовляв, подивись — це вона, ось ця мертва, не схожа на себе, жінка з чорними колами під очима, убрана в щось темне і святкове, в чому вона ходила хіба до когось на весілля — це твоя мама, дивись на неї, запам'ятовуй її такою. Він це найбільше і запам'ятав — відчуття сорому за дорослих, які не здатні бути чесними і щирими, які все перетворюють на блазнювання й погану виставу, які стоять довкола нього, не даючи йому змоги відвести погляд, розвернутися й вийти. А найбільше йому хотілося тоді саме вийти і піти до себе в кімнату — сидіти й ні про що не думати. Не думати про школу, в якій з нього завтра знову будуть

знущатися, не думати про тата, якого він не бачив уже більше року і який сьогодні теж, скоріше за все, не приїде, не думати про жахливі запахи з кухні, де готувалася вечеря для жінок, що прийшли порати померлу. Доводилось стояти і запам'ятовувати мертву маму, бачити довкола наморені жіночі руки, червоні від миття посуду та підлоги, натрапляти поглядом на завішене чорним дзеркало, в якому не могли відбитися ні його відчай, ні його сухі очі, ні його бажання щонайскоріше вирости, бути дорослим і мати ключ, яким можна зачинитися зсередини у власному домі.

— Я теж маю бібліотеку, — промовив тим часом чоловік, звертаючись не так до Артема з Дохлим, як до померлої. — У мене хороша бібліотека.

— Якого вона року? — перебив його Дохлий.

— 45-го.

— Дитина війна, — сказав Дохлий.

— Дитина війни, — погодився чоловік.

"Дитина війни, — повторив Артем подумки. — Народилася під час війни, померла під час війни. Поміж тим зібрала бібліотеку. Чогось учила своїх учнів, про щось говорила з сусідами. Любила внука. Заснула в спортивному костюмі і не прокинулась".

— Подивись у шафі її документи, — сказав Дохлому. — Щоби її нормально оформили.

Дохлий відчинив горішні дверцята шафи й справді побачив пакет із документами та фотографіями.

— Ми документи з собою заберемо, — сказав Артем чоловіку. — Передамо потім Колі. А ви за квартирою дивіться.

— У мене робота, — заперечив чоловік.

— Нічого страшного, — не дослухав його Артем. — Ідіть, вас там собака чекає.

Принесли з великої кімнати плед, розіслали його на підлозі, переклали на нього бабусю, винесли на вулицю. Завантажили до мікроавтобуса, бібікнули чоловіку на прощання.

За кермо цього разу сів Артем. Уважно вибирався через ями, дослухаючись до ранкової тиші. Дохлий сидів поруч, діставав із пакета фотографії, неухважно розглядав їх, ховав назад. На одній затримався, завмер. Артем теж ковзнув поглядом. Дівчинка на фото була зовсім юна і зовсім бідна. Простенька сукня, яку навіть не можна було назвати святковою. Непримітні черевики. Стояла десь на вулиці, позаду виднілась невиразна цегляна стіна, вікно, привідчинена брама. Більше нічого — жодних ознак часу, жодних деталей, немає за що зачепитися, крім неї самої, крім її погляду.

Фото було тьмяне, вигоріле, так, ніби вона стояла в ранніх сутінках. Стояла і дивилася з минулого в майбутнє. В майбутньому було довге життя, порівну наповнене добром і злом. В майбутньому була вся непрочитана література. В майбутньому була смерть.